

ความเป็นมาของปัญหา เรื่องตัวตน

ความหมายของตัวตน

เราจะ เข้าใจความหมายของตัวตนได้ชัดเจนขึ้น โดยพิจารณาความหมายของ
คุณสมบัติ

คุณสมบัติคือลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นสิ่งที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ และคุณสมบัติ
นี้จะมีอยู่ได้ก็ต่อ เมื่อมีอะไรบางอย่างรองรับอยู่ อะไรบางอย่างที่กล่าวถึงนี้คือ "ตัวตน"

ดังนั้น "ตัวตน" ก็คือ จุดศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลง โดยที่ตัวมันเองไม่เปลี่ยน
แปลง และเมื่อมันไม่เปลี่ยนแปลง มันจึงต้องเป็นสิ่งที่มืออยู่จริง สามารถมีอยู่เป็นอิสระด้วย
ตัวเอง และเป็นสิ่งนิรันดร์ นอกจากนี้ เนื่องจากคุณสมบัติจะมีอยู่ได้ต้องมีตัวตนรองรับอยู่
ดังนั้น "ตัวตน" จึงเป็นฐานรองรับคุณสมบัติทั้งหลาย โดยมีอยู่ก่อนคุณสมบัตินั้น ๆ กล่าวได้ว่า
ตัวตนมีความหมายดังนี้คือ

๑. จุดศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงโดยที่ตัวมันเองไม่เปลี่ยนแปลง

หนูนิดตอนเป็นเด็ก อ้วน ขาว ผมดำเหยียดตรง อายุ ๑๕ ผอม คล้ำ ไปตัดผม
หยิกแขนขายาวแก้ง้าง อายุ ๒๕ เป็นไทฟอยด์ ยิ่งผอมหนักเข้า ผิวพรรณซีดเซียว ผมร่วง
เพราะไทฟอยด์ อายุ ๓๕ ออกลูกคนที่ ๓ อ้วนท้วนขึ้น คล้ำลงเพราะทำงานกลางแจ้ง
ปัจจุบันอายุ ๖๘ อ้วนผละ ผมขาว ผิวหนังเหี่ยวยาน หลาน ๆ เรียกคุณย่านิด คุณยายนิด
หนูนิดกับคุณยายนิดต่างกันเหมือนชาวกับดำ ผิวที่เปล่งปลั่งน่ารัก กลายเป็น
เหี่ยวแห้ง หย่อนยาน ผมที่ดำสนิทกลายเป็นหงอกขาว ตาที่มองเห็นใสแจ๋ว กลายเป็น
ฝ้าฟาง แต่ก็ยังยอมรับว่าเป็นคน ๆ เดิม ทั้งที่เปลี่ยนแปลงจนมองเห็นชัดออกเช่นนี้ อะไร
ทำให้เป็นเช่นนี้

เชื่อกันว่ามี "ตัวตน" ซึ่งเป็นอะไรบางอย่างที่เป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลง โดยที่ตัวมันเองไม่เปลี่ยนแปลง ทำให้เรารู้ว่า หนูนิดกับคุณนายนิคเป็นคน ๆ เดียวกัน แม้ว่า จะไม่มีอะไรเหมือนเดิมก็ตาม

๒. สิ่งที่มีอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง จึงไม่มีต้นกำเนิด ไม่มีจุดจบ เป็นสิ่งนิรันดร เป็นอมตะ เป็นสิ่งสมบูรณ์ (Absolute) เป็นสิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลง เป็นสิ่งที่มีอยู่ก่อน กำลัง มีอยู่ และมีอยู่ต่อ ๆ ไปไม่ขึ้นต่อเงื่อนไขของสิ่งใด

๓. สิ่งที่รองรับคุณสมบัติต่าง ๆ โดย เป็นสิ่งที่มีอยู่ก่อนคุณสมบัตินั้น ๆ

ถ้าเป็นสิ่งของ ตัวตนก็เป็นสิ่งรองรับคุณสมบัติต่าง ๆ ถ้าเป็นมนุษย์ ตัวตนก็เป็นสิ่งรองรับประสบการณ์ต่าง ๆ ด้วย

มะม่วงลูกนี้ ผลขนาดฝ่ามือ สีเขียวจัด เนื้อข้างในสีขาว มีเมล็ดข้างในสีขาว รสเปรี้ยวจัด เชื่อกันว่า ความเขียว ความเปรี้ยว ความขาวของเนื้อใน...สิ่งเหล่านี้ มีอยู่ลอย ๆ ไม่ได้ ต้องมีอะไรบางอย่างรองรับคุณสมบัติเหล่านี้ อะไรบางอย่างนี้แหละคือ ตัวตน หรือสาร (Substance) ซึ่งมีอยู่ก่อนคุณสมบัติต่าง ๆ นี้ด้วย

นางสาวมาลี นั่งฟังคุณแม่เทศน์ถึงความประทุษร้ายของตัวเอง รู้สึกสำนึกผิดจนต้อง ร้องไห้ออกมา แสดงว่าต้องมีตัวตนของนางสาวมาลีแยกจากความรู้สึกสำนึกผิดนั้น และตัวตน นี้เป็นผู้รับรู้ความรู้สึกสำนึกผิดตลอดจนรับรู้ความ เสียใจนั้นด้วย

ความหมายของตัวตน คือความหมายทั้งสามข้อรวมกัน ไม่ใช่เฉพาะข้อใดข้อหนึ่ง ตัวตนมีคำใช้หลายคำเช่น อัตตา อาตมัน เซลฟ์ (self) โชล (soul) สาร (substance) วิญญาณ

ในที่นี้จะพูดถึง เฉพาะตัวตนของมนุษย์เท่านั้น ไม่พูดถึงตัวตนของสัตว์หรือสิ่งของ ซึ่งปัญหาหลักคือปัญหาทางอภิปรัชญาอันได้แก่ ปัญหา เรื่องความมีอยู่ของตัวตน โดยจะพิจารณา ความเป็นมาของปัญหานี้สมัยก่อนเดวิด ฮูม และสมัยก่อนพุทธกาล ซึ่งเป็นพื้นฐานทางความคิด ของเดวิด ฮูมและพระพุทธเจ้า

ทรรศนะเรื่องตัวตนในปรัชญาตะวันตกสมัยก่อนเดวิด ฮูมถึงร่วมสมัย

เป็นที่ยอมรับกันว่า ไม่มีนักปรัชญาคนใดสามารถสร้างระบบปรัชญาของตนเองขึ้นมาได้โดยไม่ได้อาศัยความคิดของนักคิดรุ่นก่อน ๆ เลย แม้แต่ธาเลส (Thales) ผู้ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของปรัชญา เพราะเป็นผู้พยายามอธิบายจักรวาลโดยอาศัยธรรมชาติวิทยา โดยไม่ต้องอาศัยนิยายปรัมปราหรือเทพนิยายเป็นคนแรก ก็ไม่ได้หมายความว่า ผู้ที่คิดปรัชญาเป็นคนแรกนี้จะไม่ได้อาศัยความคิดของนักคิดคนอื่นเลย

ธาเลสย่อมต้องได้รับอิทธิพลจากนักคิดก่อนหน้าหรือร่วมสมัยกับท่านบ้าง อย่างน้อยที่สุดก็นักเทววิทยา และย่อมเป็นเช่นเดียวกันนี้กับนักปรัชญาคนอื่น ๆ ฮูมเองก็ไม่ได้อยู่นอกเหนือจากความจริงดังกล่าวนี้ ดังนั้นการศึกษาความคิดเรื่องตัวตนของฮูมโดยเริ่มพิจารณาความคิดเรื่องตัวตนในปรัชญาตะวันตกสมัยก่อนฮูม นอกจากจะได้เห็นพื้นฐานความคิดที่มีอิทธิพลต่อฮูมแล้ว ยังได้เห็นพัฒนาการทางความคิดของฮูมเองอีกด้วย

ทรรศนะเรื่องตัวตนในปรัชญาตะวันตกสมัยก่อนฮูมถึงร่วมสมัยนี้ พอจะแบ่งออกเป็นแนวความคิดใหญ่ ๆ ได้ ๓ ประเภทคือ

๑. เชื่อว่ามีตัวตน

ความคิดที่เชื่อว่ามีตัวตนนี้ เกิดขึ้นพร้อมกับความเชื่อเรื่องเทพเจ้าตั้งแต่สมัยกรีกโบราณที่ได้รับอิทธิพลจากเพื่อนบ้าน คือ อียิปต์ เมโสโปเตเมียและเปอร์เซีย โดยเชื่อว่าวิญญาณเป็นตัวตนของร่างกาย และสามารถมีชีวิตอยู่เป็นอิสระหลังการตาย ทั้งสามารถมีชีวิตเป็นอมตะได้ถ้าปฏิบัติตามเงื่อนไขของผู้มีอำนาจกำหนดให้วิญญาณเป็นอมตะ

ความเชื่อดังกล่าวนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งรหัสยลัทธิออร์เฟอุส (orphism) มีออร์เฟอุส (Orpheus) เป็นศาสดาซึ่งแพร่หลายเข้ากรีกในศตวรรษที่ ๗ ก.ค.ศ.^๑ เป็นลัทธิที่มีอิทธิพลต่อปิธาโกรัสมาก โดยปิธาโกรัสได้รับถ่ายทอดความเชื่อเรื่องวิญญาณจากลัทธินี้ ที่เชื่อว่าวิญญาณเป็นอมตะ จะต้องเวียนว่ายตายเกิดจนกว่าจะปฏิบัติตนลบล้างกรรมจนหมดสิ้นและเมื่อลบล้างกรรมหมดสิ้นเมื่อใด จึงจะรวมได้เป็นหนึ่งเดียวกับพระผู้เป็นเจ้า

ความแตกต่างระหว่างรหัสยลัทธิออร์เฟอุส กับความเชื่อของปิธาโกรัสในเรื่องตัวตนนี้ ต่างกันเฉพาะในเรื่องของการหลุดพ้น ที่ลัทธิออร์เฟอุสเชื่อว่า การหลุดพ้นจะสำเร็จ

^๑ กิรติ บุญเจือ, ปรัชญากรีกระยะก่อตั้งตัวที่ไอโอเนีย (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๑๘.

โดยการกระทำพิธีการทางศาสนา แต่สำหรับปีธาโกรัสนั้น นอกจากจะมีพิธีทางศาสนาแล้ว ก็เพิ่มการปฏิบัติด้วยเหตุผลและปัญญา การศึกษาวิทยาศาสตร์และปรัชญา ตลอดจนใคร่ตรอง เรื่องสิ่งสูงสุดในจักรวาลอีกด้วย จึงจะช่วยให้วิญญาณหลุดพ้นได้

ต่อมาในสมัยปรัชญายุคกรุง เรื่องคือสมัยโสกราตีส เฟลโต และอริสโตเติล ความ เชื่อเรื่องตัวตนแม้จะได้พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ แต่ก็ เป็นความแตกต่างในรายละเอียดเท่านั้น ความ เชื่อหลักที่ว่ามิตัวตนนั้นยังมีอยู่

เช่น โสกราตีสเชื่อว่าจิตเป็นอมตะ ความเชื่อดังกล่าวนี้เห็นจากเรื่อง เมโน (Meno) ตอนที่โสกราตีสแนะ เมโนให้มาร่วมกันหาความรู้ เรื่องธรรมชาติของคุณธรรม เพราะ โสกราตีสก็ไม่วู้เหมือนกันว่าคุณธรรมคืออะไร ประเด็นนี้ทำให้เมโนสงสัยมากกว่า จะหาสิ่งที่ไม่รู้ว่าสิ่งนั้นคืออะไรได้อย่างไร

โสกราตีสตอบปัญหานี้ โดยยกเทพนิยาย เรื่องวิญญาณมาแล้วให้ฟัง ว่าวิญญาณ เป็นอมตะ มีการเกิดหลายครั้ง วิญญาณได้เห็นสิ่งต่าง ๆ ทั้งในโลกนี้และโลกอื่น ๆ ได้เรียนรู้ทุกอย่างมาแล้ว จึงไม่น่าแปลกใจถ้าวิญญาณ เรียกเอาความรู้เดิมที่เคยรู้ออกมา ดังนั้นการเรียน คือการทบทวนความรู้เดิมนั้นเอง คนเราจึงสามารถรู้สิ่งที่ไม่เคยรู้มาก่อนได้ด้วยการทบทวนความรู้เดิม^๑

ตอนนี้เราจะเห็นว่า โสกราตีสได้รับอิทธิพลจากปีธาโกรัสไม่น้อย ซึ่งทำให้เฟลโต ซึ่งได้รับอิทธิพลจากโสกราตีสนั้น ได้รับเอาความคิด เรื่องการเวียนว่ายตายเกิดที่ได้จากรหัสย ลัทธิดอร์เฟอุสและปีธาโกรัส มาสนับสนุนทฤษฎีแบบของเขาด้วย เหมือนกัน

เฟลโตเชื่อว่าวิญญาณมีอยู่ก่อนแล้วและเป็นอมตะ โดยอยู่ในโลกของแบบ วิญญาณ อยู่โดยไร้ร่างกาย ต่อมาวิญญาณอยากลิ้มรสความพอใจทางผัสสะทำให้เกิดกิเลสในใจแล้วเมื่อ สัมพันธ์กับร่างกายที่เป็นผัสสะ จึงลุ่มแบบ ภายหลังการตายถ้าดำเนินชีวิตดี โดยเฉพาะความ รู้เรื่องแบบและปรัชญา วิญญาณจะได้กลับไปอยู่ในโลกของแบบอีก แต่ถ้ายังหลงมัวเมาใน กิเลส เมื่อตายไปจะเดือดร้อน ต้องเกิดใหม่ต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะหมดกิเลส

^๑Plato, Meno, 81 C 2.

มองของจิตใจคือ แม้จะมีวิเศษคำสอนของมิชานโก จิตและเพลโตใน เรื่องการก
ใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในร่างสัตว์ก็ตาม แต่อริสโตเติลก็เชื่อว่า วิญญาณมนุษย์มีส่วนหนึ่ง
แบ่งภาคมาจากผู้เคลื่อนแรก (First Mover) และเมื่อมนุษย์ตาย วิญญาณส่วนอื่นจะดับพร้อม
ร่างกาย แต่ส่วนที่แบ่งภาคมาจากผู้เคลื่อนแรกนี้จะเป็นอมตะ และจะกลับไปรวมกับผู้เคลื่อน
แรกตามเดิม

ครั้นถึงสมัยกลาง ซึ่งเป็นสมัยที่คริสตศาสนารุ่งเรืองมาก และนักปรัชญาทั้งหลาย
ก็มุ่งที่จะนำปรัชญามาอธิบายคริสตศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรัชญาที่มีผู้รู้จักกันดีเช่นปรัชญา
ของเพลโตและอริสโตเติล ในยุคนี้ แน่นนอนที่แนวความคิดเรื่องความมีอยู่ของตัวตนย่อมมี
กระแสสูง ไม่ใช่เพราะอิทธิพลของปรัชญาเพลโตและอริสโตเติลเท่านั้น แต่เป็นเพราะอิทธิพล
ของคริสตศาสนาเป็นแกนหลักเลยทีเดียว

ต่อมาในสมัยใหม่ เดการ์ต (Descartes) นักเหตุผลนิยม (Rationalism)
ผู้พยายามสร้างระบบปรัชญาขึ้นมาตามวิธีการเรขาคณิตของยุคลิดนั้น มีความเชื่อในตัวตน
อย่างเห็นได้ชัด เดการ์ตเริ่มจากการสำรวจความรู้อันหลายที่มนุษย์เรามีอยู่ ซึ่งเขาถือว่า
จะสงสัยทุกอย่างที่อยู่ในขอบเขตที่จะสงสัยได้ แม้ว่าเราทุกคนจะเชื่อว่าสิ่งต่างๆในโลกนี้มี
อยู่จริง เราก็สงสัยได้เพราะประสาทสัมผัสนั้นลวงเราเสมอ แต่ถึงเราจะสงสัยอย่างไรก็ตาม
เราจะสงสัยความสงสัยไม่ได้ ไม่ว่าเราจะคิดสงสัยอะไร สิ่งที่เราสงสัยอาจจะจริงหรือไม่จริง
แต่ที่แน่ๆคือ ความคิดสงสัยนั้นต้องเกิดขึ้นจริง กล่าวคือ เราอาจสงสัยได้ว่าตัวเราในฐานะที่
เป็นสิ่งที่ฝังงายนั้นไม่เป็นจริง แต่สิ่งสงสัยไม่ได้ก็คือตัวเราในฐานะที่เป็นสิ่งรู้จักคิด ดังนั้น
เดการ์ตสรุปได้ว่า "ฉันคิด ฉันจึงมีอยู่"

และแม็เบอร์คเลย์ (Berkeley) ซึ่งเป็นนักประสบการณ์นิยม ที่ได้พัฒนาความคิด
แบบประสบการณ์นิยมออกมามากขึ้น ก็ยังไม่สามารถสลัดความคิดเรื่องตัวตนได้หมด เบอร์คเลย์
ปฏิเสธ Material Substance ที่มีอยู่เป็นอิสระจากใจเรา แต่เบอร์คเลย์ยอมรับ Mental
Substance และ พระเจ้าอยู่ ดังนั้นสำหรับเบอร์คเลย์ก็ยังยอมรับว่ามีตัวตนที่เป็น Mental
Substance ที่สามารถรับรู้ จินตนาการ จำ จงใจ

ที่กล่าวมานี้คือแนวความคิดที่เชื่อว่ามีตัวตนจากสมัยกรีกจนถึงร่วมสมัยกับอูม ซึ่งแนว
ความคิดดังกล่าวนี้ นอกจากจะเป็นความคิดของนักปรัชญาส่วนมากแล้ว ยังเป็นความคิดที่มีอิทธิพล
ต่อประชาชนในสมัยต่างๆ เหล่านั้นอย่างมากด้วย

๒. เชื่อว่าอาจไม่มีตัวตน

ดังได้กล่าวแล้วว่า แนวความคิดที่เชื่อว่ามีตัวตนนั้น ได้ฝังรากลึกเป็นความเชื่อของชาวตะวันตกนานนับศตวรรษ ดังนั้น แนวความคิดที่ ๒ นี้จึงเป็นแนวคิดที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปรไป จากของ เดิมและเป็นความคิดของนักปรัชญาส่วนน้อย นอกจากนี้ยังมีท่าทีค่อนข้างลังเลใจที่จะปฏิเสธตัวตน หรือบางทีเห็น เป็นความคิดของนักปรัชญาบางคนที่มีนักปรัชญารุ่นหลังตีความโดยอ้าง เศษนิพนธ์ของนักปรัชญาท่านนั้นว่า เชื่อว่ามีตัวตน ขณะที่นักปรัชญาอีกท่านหนึ่งอ้างเอา เศษนิพนธ์อีกตอนหนึ่งอ้างได้ว่า ไม่เชื่อว่ามีตัวตน

เช่นในกรณีเฮราคลิตุส เกิดปัญหาที่นักวิจารณ์ถกเถียงกันมาก คือฝ่ายหนึ่งเชื่อว่าวิญญาณสำหรับ เฮราคลิตุสเป็นปัจเจกอมตะ เป็นตัวของตัวเอง มีการเวียนว่ายตายเกิด อันเป็นแนวคิดแบบเดียวกับรหัสยลัทธิออร์เฟอุสและลัทธิของปิธาโกรัส ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า เฮราคลิตุสมิได้เชื่อว่ามีมนุษย์แต่ละคนมีวิญญาณดวงหนึ่ง ๆ เป็นปัจเจก เพราะขณะที่วิญญาณอยู่ในร่างกายมนุษย์นั้นความเป็นปัจเจกก็ยังสัมพันธ์ เนื่องจากวิญญาณมีการเปลี่ยนแปลงเป็นวิญญาณดวงใหม่อยู่ตลอดเวลา ถึงระยะหนึ่งวิญญาณในร่างกายหนึ่ง ๆ อาจจะไปเปลี่ยนธาตุไปหมดทั้งชุดเลยก็ได้ ซึ่งความเห็นของนักวิจารณ์ทั้งสองฝ่ายก็ยังหาข้อสรุปไม่ได้ เพราะต่างฝ่ายต่างก็อ้าง เศษนิพนธ์ของ เฮราคลิตุสเป็นหลักฐาน

มาถึงนักปรัชญาสมัยต่อมาคือพวกอะตอมิสต์ ที่ค่อนข้างจะเป็นปฏิปักษ์กับเทพเจ้า เช่น เดโมคริตุส เห็นว่าความเชื่อในเทพเจ้า เกิดจากความหวาดกลัวปรากฏการณ์ธรรมชาติ พวกอะตอมิสต์เชื่อว่าคนเราประกอบด้วยปรมาณูที่กลมเรียบ เมื่อคนตายปรมาณูนั้นก็กระจัดกระจายไป ดังนั้นปัญหาเรื่องชาติหน้าจึงเป็นสิ่งที่ไม่ต้องพูดถึง

ต่อมาในสมัยหลังอริสโตเติล เอพิคิวรัสผู้พยายามจะขับไล่ความกลัวออกไป จากใจมนุษย์ได้ข้อสรุปว่า เนื่องจากวิญญาณประกอบด้วยปรมาณู ซึ่งจะกระจัดกระจายไปเมื่อตาย จึงไม่จำเป็นต้องคิดถึงชีวิตอนาคต ไม่จำเป็นต้องกลัวโลกหน้าหรือกลัวความตายเพราะความตายคืออวสานของความรู้สึก เมื่อความตายมาถึงเราเราก็ไม่รู้สึกรู้สียง จึงไม่ควรกลัวสิ่งที่เมื่อมาถึงเราแล้วเราจะไม่รู้สึกรู้สียงตัว

จะเห็นได้ว่า ความคิดที่กล่าวมาแล้วนี้ มีความลังเลที่จะปฏิเสธตัวตน ไม่ได้มีการปฏิเสธตัวตนอย่างชัดเจน แม้จะมีการปฏิเสธชีวิตในโลกหน้า แต่ก็ไม่ได้ปฏิเสธตัวตน

อย่างแน่นอกลงไป ทั้งที่ปัญหา เรื่องตัวตนกับปัญหาชีวิตในโลกหน้าสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดที่เป็น
เช่นนี้ เนื่องจาก ความเชื่อ เรื่องตัวตนนั้นมีอิทธิพลสูงมากจนการปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงนั้น เป็น
เรื่องที่เป็นไปได้ยาก

๓. เชื่อว่าไม่มีตัวตน

แนวความคิดที่เชื่อว่าไม่มีตัวตนนี้ เป็นการปฏิเสธอย่างสิ้นเชิง ไม่มีความลังเล
ในการปฏิเสธอีกต่อไปแล้ว และผู้ที่กล้าท้าทายปฏิบัติแนวความคิดเดิมในการสร้างระบบ
อภิปรายนี้ก็คือ เดวิด ฮูม ฮูมปฏิเสธอภิปราย เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่รู้ไม่ได้ด้วยประสบการณ์

ฮูมปฏิเสธตัวตน เพราะนอกจากต้องการแย้งเดการ์ตที่สรุปว่ามีผู้คิดจากการ
คิดแล้วยังต้องการพัฒนาประสบการณ์นิยมให้ก้าวหน้าขึ้นโดยแก้ข้อบกพร่องของ เบอรัลล์ อีกด้วย
ฮูม เห็นว่าไม่น่าจะสรุปได้ว่ามีผู้คิดจากการคิดสำหรับ เดการ์ต เพราะ เมื่อฉันคิดก็ควรสรุปได้
แต่เพียงว่ามี ^{คิด}การเกิดขึ้นเท่านั้น ไม่อาจสรุปได้ว่าฉันมีอยู่

สำหรับ เบอรัลล์ ฮูมพบข้อบกพร่องที่ เบอรัลล์ ยังยอมรับ Mental Substance
และพระเจ้าอยู่ ซึ่งเป็นการขัดกับหลักพื้นฐานของประสบการณ์นิยม เพราะอภิปรายเหล่านี้
ไม่อาจรู้ได้ด้วยประสบการณ์ และ เมื่อยึดหลักประสบการณ์ก็จำเป็นต้องปฏิเสธสิ่งดังกล่าว

ฮูม เข้าไปมีประสบการณ์ถึงตัวตนด้วยตัวของ เขาเอง และพบว่าตัวตนนั้นเป็น
เพียงกลุ่มของประสบการณ์เท่านั้นเอง โดยเกิดขึ้นติดต่อกันอย่างไม่ขาดสาย แต่ละประส
การณืมีความหลายหลากและเป็นอิสระต่อกัน และมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่มีตัวตน
ที่เป็นอมตะไม่เปลี่ยนแปลง แต่เพราะความเคยชินที่เชื่อสืบต่อกันมาทำให้เชื่อว่ามีตัวตนที่เป็น
อมตะคงรับการเปลี่ยนแปลง ที่จริงแล้วไม่มีตัวตน และนี่คือข้อสรุปของฮูม ที่สิ้นสะเทือนวง
การปรัชญาไม่น้อยทีเดียว ซึ่งเราจะพิจารณากันในภายหลัง แต่ตอนนี้หันมามองทางตะวันออก
บ้าง

ความเชื่อ เรื่องตัวตนในปรัชญาตะวันออกสมัยก่อนพุทธกาลถึงร่วมสมัย

ปรัชญาฮินดูแตกต่างจากปรัชญาตะวันตกตรงที่ เมื่อพบความจริง จะพยายามปฏิบัติ
ตนให้บรรลุความจริงที่แสวงหานั้น ดังนั้นปรัชญาฮินดูจึง เป็นปรัชญาที่เกี่ยวกับชีวิตทางศาสนา

ดังนั้นปรัชญาอื่นเดียวกับศาสนาจึงไปด้วยกันเสมอ

ความคิดเกี่ยวกับเรื่องตัวตนในปรัชญาอื่นเดียว เริ่มมีขึ้นในสมัยพระเวทเลยทีเดียว ทั้งคนดีและคนชั่วต่างเชื่อว่าจะต้องเกิดใหม่ในโลกอื่น ๆ คนดีจะได้รับผลของความดีในสวรรค์ และคนชั่วจะต้องไปรับกรรมในนรก แม้ว่าในคัมภีร์ฤคเวทจะไม่ได้อธิบายชัดเจนนักในเรื่องนี้ แต่ในคัมภีร์อาถรรพเวทและพราหมณะ มีการกล่าวไว้แจ่มแจ้งถึงนรก สวรรค์

ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่า มีความเชื่อในเรื่องอมตภาพของวิญญาณหรืออาตมัน นั่นก็คือ การตายไม่ได้หมายถึงการทำลายสูญสิ้น

ต่อมาในสมัยอุปนิษัต แม้จะมีการโจมตีพิธีกรรมต่าง ๆ แต่ความเชื่อเรื่องตัวตนก็ไม่ต่างจากยุคพระเวท คือเชื่อว่ามีตัวตนที่จะรับผลของกรรมในนรกและสวรรค์หลังการตายแล้ว

ต่อมาเป็นยุคระบบปรัชญาต่าง ๆ ซึ่งแบ่งออกเป็นสองสายใหญ่คือ ๑) อาสติกะ (orthodox) คือระบบที่ได้รับอิทธิพลจากพระเวทโดยตรง ได้แก่ระบบทั้งหกของปรัชญาอื่นเดียวคือ มีมามสา เวทานตะ สางขยะ โยคะ นยายะ ไวเศษิกะ เป็นระบบที่เชื่อถือความขลังและศักดิ์สิทธิ์ของพระเวท และ ๒) นาสติกะ (heterodox) คือระบบที่ได้รับอิทธิพลจากพระเวทโดยอ้อม ได้แก่ปรัชญาแห่งศาสนาเชน และพุทธปรัชญา

ในยุคปรัชญาระบบต่าง ๆ นี้เอง ที่พอจะสรุปความเชื่อเรื่องตัวตนออกได้เป็น ๓ ประเภทคือ

๑. ความเชื่อของปรัชญาระบบที่ได้รับอิทธิพลจากพระเวทโดยตรง มักจะเชื่อว่า มีอะไรบางอย่างประจำตัวทุกคน และอะไรบางอย่างที่ว่าเป็นอมตะ เป็นสิ่งเที่ยงแท้ไม่รู้จักตายเรียกว่าอัตตา อาตมัน หรือวิญญาณ เมื่อคนตาย สิ่งบางสิ่งทีวี่นี้จะออกจากร่างเก่าไปสิงร่างใหม่ต่อไป หรือไม่ก็ไหลลอย ๆ อยู่ ระบบปรัชญา ที่เชื่อเช่นนี้คือ สางขยะ โยคะ นยายะ อุปนิษัต เวทานตะ ไวเศษิกะ และมีมามสา ทรรคนะดังกล่าวนี้นี้ พุทธปรัชญาเรียกว่า สัสตทิกฎฐี

ในฉานโทคยอุปนิษัต กล่าวถึงการที่พวกเทวดาและอสูรส่งพระอินทร์และเทพวิโรจนะไปเฝ้าพระปชาบดี เพื่อศึกษาคำสอนเรื่องอาตมัน หรือตัวตน พระปชาบดีให้เทพ

ทั้งสองไปบำเพ็ญกรรมให้ครบ ๓๒ ปี เพื่อชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ก่อน แล้วจึงกลับมาศึกษาเรื่องอาตมัน เทพทั้งสองทำตามแล้วกลับมา

พระชายาดีก็อธิบายว่า อาตมันหรือตัวตน คือสิ่งที่บุคคลมองเห็นเมื่อดูที่ตาคนอื่น หรือสะท้อนในน้ำหรือกระจก เทพวิโรจนะพอใจคำตอบจึงลากลับ

ฝ่ายพระอินทร์ก็ตรองแล้วพบว่า ถ้าตัวตนที่แท้จริงเป็นดั่งว่าแล้ว ถ้าร่างกายสวยงามตัวตนั้นก็สวยงาม ถ้าร่างกายตาบอด หูหนวก ตัวตนั้นก็หายไปด้วย และถ้าร่างกายสลาย ตัวตนั้นก็ต้องสลายไปด้วย ตัวตน เช่นนี้ย่อมไม่ดีเลย

พระอินทร์จึงไปเฝ้าพระชายาดีใหม่ แล้วทูลขอร้องใจให้ทราบ พระชายาดีอธิบายใหม่ว่า ตัวของเราที่เห็นในความฝันนั้นแหละคืออาตมัน พระอินทร์ใช้ความคิดใหม่เห็นว่าตัวตนในฝันแม้จะไม่บกพร่องเหมือนร่างกายผู้ฝัน และกล่าวไม่ได้ว่าจะต้องแตกดับไปกับร่างกายด้วยก็จริง แต่ก็ยังมีความรู้สึกเจ็บปวด สดุ้งกลัว จึงยังไม่อาจจัดเป็นตัวตนที่ดีได้ พระอินทร์จึงไปเฝ้าพระชายาดีใหม่ กราบทูลให้ทรงทราบ

พระชายาดีจึงสอนต่อไปว่า ผู้ที่เสวยความสุขในเวลาตื่นนอนหลับสนิทและปราศจากความฝันใด ๆ นั้นแหละ คือตัวตนหรืออาตมัน พระอินทร์ได้ฟังก็คิดว่า ตัวตนในเวลาที่คุณหลับสนิทนั้น เป็นนามธรรมล้วน ๆ ไม่มีสิ่งจะทำให้รู้สึก รับรู้ รื่น เรือง จะเป็นตัวตนที่ดีแก่ใครก็ได้ จึงทูลถามพระชายาดีอีกครั้ง พระชายาดีทรงปิติในความสามารถของพระอินทร์ จึงตรัสว่า

"ดูก่อนพระอินทร์ ร่างกายไม่ใช่ตัวตน ถึงแม้มันจะเป็น สิ่งที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ของตัวตน ประสบการณ์ทั้งหลายในความฝันก็ไม่ใช่ตัวตน แม้ประสบการณ์นั้นจะมีความหมายสำหรับตัวตนั้นก็หา ตัวตนไม่ใช่ภาวะ เป็นนามธรรมในเวลาที่คุณหลับสนิท จักขุร่างกาย เจตสิกธรรมและกระแสแห่งสัมปชัญญะ สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดล้วน เป็นอุปกรณ์เครื่องอาศัยของตัวตนทั้งสิ้น ตัวตนเป็นรากฐานของความหลับความตื่น ตลอดจนความฝัน แต่ถึงแม้ว่าตัวตนจะเป็นรากฐานของสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ แต่ตัวตนก็อยู่เหนือสิ่งเหล่านี้ทั้งหมด ตัวตนเป็นสิ่งสากล และเป็นสิ่งที่เป็นทั้งอันตรภาพ (immanent) และจุดตรภาพ (Transcendent) จักรภาพทั้งหมดดำรงอยู่และ เคลื่อนไหวอยู่ภายในสิ่งที่เป็นตัวตนดังกล่าวนี้นี้ ตัวตนเป็นอมตะปรากฏได้ด้วยตนเอง

เป็นสิ่งที่อยู่เหนือความสงสัยและการปฏิเสธ แต่เป็นสิ่งที่ทำให้การสงสัยและการปฏิเสธ เป็นไปได้ ตัวตนเป็นผู้รู้ที่ไม่มีวันจะถูกรู้ และเป็นสิ่งที่ทำให้ความรู้เป็นได้มีได้ สิ่งดังกล่าวที่กล่าวมานี้เรียกว่าตัวตน หรืออาตมัน หรือพรหมัน"^๑

จากข้อความข้างต้นนี้ เห็นว่า ในทรรศนะของอุปนิษัท อาตมันเป็นสิ่งเที่ยงแท้ ไม่มีวันเปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุนี้อาตมันจะเป็นสิ่งเดียวกับร่างกายไม่ได้เพราะร่างกายเป็นสิ่งไม่เที่ยงและเปลี่ยนแปลง อาตมันจะเป็นสิ่งเดียวกับตัวตนที่ปรากฏในฝันไม่ได้เพราะตัวตนที่ปรากฏในความฝันมีความรู้สึก อาตมันจะเป็นสิ่งเดียวกับตัวตนที่เสวยสุขในเวลาหลับสนิทก็ไม่ได้ เพราะตัวตนในสภาพดังกล่าวเป็นเพียงนามธรรมที่รู้สึกหรือรับรู้อะไรไม่ได้เลย อาตมันที่แท้จริงไม่ใช่สิ่งที่กล่าวมานี้ทั้งหมด แต่เป็นรากฐานให้สิ่งเหล่านี้เป็นไปได้ หมายความว่าร่างกายจะมีได้ ประสบการณ์ในความฝันจะมีได้ การหลับสนิทโดยไม่ฝันจะมีได้ก็เพราะมีอาตมันซึ่งเป็นสิ่งคงที่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง แม้ว่าทุกสิ่งจะเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนแปลงไป ตัวอาตมันก็จะดำรงอยู่ในสภาพเดิมหรือในสภาวะอย่างเด็ดขาดตลอดไป

๒. ความเชื่อของปรัชญาระบบที่เชื่อว่า ตายแล้วสูญ ไม่มีอะไรบางอย่างที่เที่ยงแท้ ออกจากร่างเก่าไปสิงในร่างใหม่เมื่อคนเราตายไป ไม่มีตัวตนรองรับการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ทรรศนะดังกล่าวนี้ทางพุทธปรัชญาเรียกว่า อูจเฉตทิฎฐิ พวกที่เชื่อทรรศนะนี้มีบ้างเป็นส่วนน้อยเช่น ปุรณกัสสป อชิตเกสกะมผล ปุทธกัจจายณะและจาวราก

ทรรศนะของครูเหล่านี้มีดังนี้คือ

ปุทธกัจจายณะสอนว่า ชีวิตนี้เป็นเพียงกลุ่มที่รวมของวัตถุ ๗ อย่างคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ทุกข์ สุข และชิวะ สิ่งเหล่านี้แต่ละอย่างจะผ่าออกเป็นส่วนย่อยต่อไปอีกไม่ได้แล้ว มันมันคงอยู่ในตัวเอง ใครจะทำให้มันรู้สึกเจ็บหรือเปลี่ยนแปลงอย่างไรก็ได้ มันไม่อาจไต่ยืน ไม่อาจรักหรือโกรธไม่ได้ทั้งนั้น ดังนั้น แม้ใครจะตัดศีรษะใคร แล้วเนื้อใครออกเป็นชิ้นน้อยชิ้นใหญ่ ก็ไม่เชื่อว่าใครทำอะไร

^๑Chandradhar Sherma, A Critical Servey of Indian Philosophy (India:Jayyad Press, 1973), pp. 20-21.

ใคร เป็นแต่เพียงธาตุชนิดเดียวกัน ข้าแรกหรือผ่านไปในระหว่างธาตุนั้น ๆ (ซึ่งใครผ่านไม่ได้อีกเท่านั้น) เช่นเดียวกับมิตผ่านน้ำ เป็นเพียงการยกย้าย ถ่ายเทไปมาของธาตุชนิดเดียวกัน ตามระหว่างกันและกันเท่านั้น

ครูอชิต เกสก์มพลสอนไว้ เป็นหลักที่ปฏิเสธทุกสิ่ง คือไม่มีอะไรหมด แท้ที่จริงมีแต่มายาและความว่างเปล่า คนเราเป็นเพียงประชุมแห่งธาตุ ครั้นแตกทำลายลง ธาตุทั้งหลายก็แยกกันไปเป็นธาตุอย่างเดิม ตายแล้วสุดลงที่เผา เป็นขี้เถ้า ไม่มีวิญญาณไปไหน การทำบุญ การบูชาขี้เถ้า คือการที่พวกคนฉลาดบัญญัติขึ้น แล้วพูดว่ามีผลอย่างงั้น อย่างงี้ โทกทั้งนั้น เพื่อเจ้อทั้งนั้น ไม่มีคนพาลหรือบัณฑิต มีแต่ธาตุมาประชุมกัน ตายลงก็หมดสิ้นไปแค่นั้น^๑

สำหรับจรรวาก เป็นปรัชญาวัตถุนิยมระบบเดียวของอินเดีย จรรวากถือว่า อาตมันหรือตัวตน เป็นสิ่งไม่มีอยู่จริง เป็น เอกเทศจากร่างกาย ร่างกายประกอบด้วยธาตุที่จิตเป็นเพียงผลพลอยได้ที่เกิดจากการรวมตัวของร่างกาย

จรรวากไม่ยอมรับการมีอยู่ของวิญญาณหรือตัวตน จรรวากถือว่า ความเชื่อดังกล่าว เป็นความเชื่อที่เหลวไหล งามาย เพราะสิ่งที่เรียกว่าวิญญาณเราไม่เคยมีประสบการณ์เลย การยืนยันว่ามีสิ่งที่เราไม่สามารถรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสก็เหมือนการยืนยันว่ามีบุตรชายจากหญิงที่เป็นหมั้น จรรวากเชื่อว่า มนุษย์เกิดหนเดียว ตายหนเดียว การสอนเรื่องโลกหน้าเป็นเรื่องของพระที่โง่เขลาและดำรงชีพด้วยการลวงโลก หลอกต้มคนโง่เพื่อการดำรงชีพของตัวเท่านั้น

^๑ หลวงปริญญาโยควิบูลย์, คนเราตายแล้วเกิดอีกหรือไม่ (พระนคร : สัมมาอาชีวศิลปมูลนิธิ, ๒๕๒๐), หน้า ๖-๗.

๓. ความเชื่อของพุทธปรัชญา ไม่ใช่ทั้งสัสตทัญญูและอุจเฉททัญญู เห็นได้จาก เมื่อ
 วัจนโคตรปริพาชกทูลถามพระพุทธเจ้า

...วัจนโคตรปริพาชก ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ
 อัตตามืออยู่หรือ เมื่อวัจนโคตรปริพาชกทูลถามอย่างนี้แล้วพระผู้มีพระภาคได้
 ทรงดุขณิเสส วัจนโคตรปริพาชกได้ทูลถามอีกว่า ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ก็
 อัตตานิไม่มีหรือ แม้ครั้งที่สอง พระผู้ทรงพระภาคก็ได้ทรงดุขณิเสส เหมือนกัน
 ครั้นแล้ว วัจนโคตรปริพาชกก็ได้ลุกจากที่นั่งหลีกไป

...ท่านพระอานนท์ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญเพราะ
 เหตุไฉนอ พระผู้มีพระภาค อันวัจนโคตรปริพาชกทูลถามปัญหาแล้วจึงไม่
 ทรงพยากรณ์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อูกรอานนท์เราอันวัจนโคตรปริพาชก
 ถามว่า อัตตามืออยู่หรือ ถ้าจะพึงพยากรณ์ว่าอัตตามืออยู่ไซ้ คำพยากรณ์นี้จัก
 ไปรวมกับลัทธิของสมุนพราหมณ์ผู้เป็นสัสตทัญญู... ..อันวัจนโคตรปริพาชก
 ถามว่า อัตตานิไม่มีหรือ ถ้าจะพึงพยากรณ์ว่า อัตตานิไม่มีไซ้ คำพยากรณ์นั้นก็
 จักไปรวมกับลัทธิของพวกสมุนพราหมณ์ผู้เป็นอุจเฉททัญญู...^๑

พระพุทธองค์ปฏิเสธหนทางสุดโต่งทั้งสองทาง คือสัสตทัญญูที่ว่าอัตตานิเป็นอมตะ
 และอุจเฉททัญญูที่ว่าตายแล้วสูญ แล้วพระองค์เสนอหลักใหม่คือ มัชฌิมาปฏิปทา ที่เชื่อว่า
 ทุกสิ่ง เป็นกระบวนการต่อเนื่องกัน ไม่มีอัตตานิที่มิรู้จักตาย และไม่มีการขาดสูญ

ที่กล่าวมานี้จะเห็นว่า ทรรคนะ เรื่องตัวตนในสมัยก่อนพุทธกาลจนถึงร่วมสมัยนั้น
 มีส่วนคล้ายคลึงกับความคิดของปรัชญากรีกก่อนจะถึง โยม คือทรรคนะส่วนใหญ่เห็นว่า มีตัว
 ตนเป็นอมตะ เป็นแกนของชีวิตมนุษย์ ซึ่ง เมื่อคนเราตาย ก็จะมีวิญญาณไปเกิดในร่างใหม่

ทางตะวันออกที่มีแนวคิดแบบอุจเฉททัญญู ที่ว่าตายแล้วสูญนั้น ก็เป็นความคิดที่มี
 คนเชื่อเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ถ้าเทียบกับความคิดแบบสัสตทัญญู

^๑สพ. ส. ๒๔/๔๐๑-๒/๖๓๕-๖.

ความเชื่อแบบสัจธรรมเป็นความเชื่อของคนส่วนมาก และฝังรากลึกในวิถีชีวิต
ของคนทั้งทางตะวันออกและทางตะวันตกตั้งแต่สมัยก่อนพุทธกาลจนถึงร่วมสมัย และสมัยก่อน
เดวิด ฮูมจนถึงร่วมสมัยด้วย ดังนั้นเมื่อพระพุทธเจ้าและเดวิด ฮูมประกาศความเชื่อใหม่
ที่ขัดกับหลักความเชื่อเดิมโดยสิ้นเชิง โดยปฏิเสธความมีอยู่ของอัตตา ความคิดดังกล่าวนี้
จึงเป็นเรื่องน่าสนใจที่จะติดตามหาเหตุผลในการเสนอทฤษฎีนี้ว่าเหมือนหรือต่างกัน
อย่างไรระหว่างพระพุทธเจ้าและเดวิด ฮูม ซึ่งจะกล่าวถึงในบทต่อไป

005051